

Ünnep előtti beszélgetés Varga Gábornéval, a Békés Megyei Könyvtár olvasószolgálati osztályvezetőjével

Kötetlen beszélgetésre kértem Varga Gábornét, a Békés Megyei Könyvtár olvasószolgálati osztályának nyugalmazott vezetőjét és megvallottam, hogy számomra minden olyan, mintha nyugdíjban sem lenne. Ez szószerinti zavaromban a következőképpen hangzott el:

– *Hogyan is gondoltam én ezt a találkozást?*

– *Hogy képzelted? Lehet, hogy szerencsésebb, ha egy kicsit később történik ez, letisztulnak az emberben a dolgok, kikristályosodnak.*

– *Így képzeltem. Itt vagyunk a régi-házban, az öreg-ház a Békés Megyei Könyvtár olvasószolgálati övezeteinek legrégebbi épülete, úgy képzeltem, hogy itt kérdezem meg, hogyan is kezdődött ez a harminchat éven át tartó és mindvégig és azon túl is tartó találkozásod, együttélése a könyvtárral?*

– *Véletlenszerű volt, minden szándékosság nélküli. Érettségi után voltunk – 1956-ban érettségiztem – állást kerestem és egy szomszédbeli kislány közvetített ide adminisztrátori állásba. Felvettek. Ettől kezdve akartam könyvtáros lenni.*

– *Mi volt a feltétel?*

– *Egy hónapon belül – ez a következő év nyarán lehetett – le kellett tenni az ún. minimum vizsgát, ami a legalapvetőbb fogalmak ismertetését kérte számon a Hódmezővásárhelyi Megyei Könyvtárban. Mindent összevetve 1956. szeptember 15-én kezdtem dolgozni a Békés Megyei Könyvtárban és a következő év nyarán volt a minimum vizsga, afféle belépő. Egyik vizsgabiztosunk Kiss Jenő volt, aki most a FSZEK főigazgatója, és gyakornok volt Békéscsabán.*

– *Milyen volt a Békés Megyei Könyvtár 1956–1957 fordulóján?*

– *Nagyon érdekes emberek gyülekezete volt. Kezdve a könyvtárigazgatótól; volt szerencsém még itt találni Féja Géza bácsit, és kávét felszolgálni neki, és akkor mondta: – Te leány, mutasd a Te tenyeredet. Ennyi volt, mert aztán hetek múlva ő Pestre távozott, aztán itt volt Miklós István bácsi, aki nagy festő és nagy életművész volt, ő mindig megmondta annak, akit már nagyon unt: – Unom az életedet – így mondta Atya, mert így hívtuk őt.*

– *Sőtét, szedett-vedett, a célszerűséget messze nem kellőképpen képviselő bútorok voltak. Én nagyon zöldfülüként kerültem ide. Elém tettek egy csomó ún. letélapot azzal, hogy rendezzem. Én azokat színük szerint rendeztem, ugyanis volt közöttük piros, sárga, zöld, barna, rózsaszínű, és ki emlékszik még rá, hogy milyen – mondták, hogy rendezzem. Rendeztem a színük szerint. Hát sokat kellett még tanulnom.*

– *Én azt hiszem, a színek világa vezetett.*

– *Igen, ez volt a legkézenfekvőbb. No, és Szabad Olgi, aki nagyon sokat segített, és Balogh Feri színes egyénisége is itt villódzott, mindig más és más oldalát mutatta – így festettek akkor az emberek.*

– *Milyen volt az épület?*

– Igen, az épületnek különös hangulata volt. Megvolt akkor is a könyvtár varázsa, de engem a raktárak is vonzottak. Könyvekkel, folyóiratokkal sok helyen találkozhat az ember, de könyvtári raktárral találkozni, az a beavatottak kiváltsága, úgyhogy egy csodabogárnak tartottak, mert bejöttem olyankor is, amikor nem voltam szolgálatban, és felültem egy létra tetejére és... és azt mondtam – tényleg – most átnézem ezt a három vagy éppen akárhány polcot... Persze, ezen mosolygott mindenki, mint ahogy ma már én is mosolygok mindezekben, de valahogy olyan jó volt benne lenni, benne válogatni, nézegetni.

– *A könyvismeret – Kertész Gyula, Lisztes László, Máder Béla tanár és tanárkönyvtáros urak útmutatásai jutnak eszembe – valahogy nemcsak a tankönyvekből tanulható meg, hanem oda kell menni a könyvhöz, kézbe kell venni, meg kell nézni, ki kell nyitni, el kell olvasni a címlapját, kolofonját, impressumát, látni kell a könyv belső apparátusát, amelyhez a tájékoztatás majdan folyamodhat. A könyv vizuális élménnyé, emlékké lesz. Az ilyképpen megismert könyvtést kézbevéve később személyes választ ad, amikor a polcon keresem, már látom a gerincét, tudom, hogy hányadik a sorban... Erre később térjünk vissza. Most inkább a struktúráról, az akkori munkaszervezetről kérdeznék, a hálóra gondolok, a hálóra, amiben akkor mozogtak az alkalmazottak, hogyan, hol voltak az utak? Hol voltak a sűlypontok, a csomók?*

– Akkoriban, miután még alakulóban volt az állomány, a legfontosabb pont a beszerzés, az állománygyarapítás és a feldolgozás lett. A központból legelőször erre indult el a korszerűsítés. Az állományfeltárás eszközeit kezdték építeni, de egyet azért el kell mondani, hogy itt, ebben a könyvtárban mindig minden az olvasókért volt.

– *Hogyan lehetett ennek a kettős szorításnak: az olvasói igénynek és a szakmai elvárásoknak akkor, 1958-ban és később megfelelni?*

– Igen. Én még egy harmadik hatást is ide sorolnék, lévén a könyvtár kialakulóban lévő intézmény, a politikai, kultúrpolitikai és az ezzel összefüggő vezetői hatást. Nos, itt a legerősebb, – miért tagadjam – a könyvtárvezető hatása volt, mert ő egy legyintéssel, egy szemhunyorítással leállított folyamatokat, ugyanakkor nagyon megsűrte a külső hatásokat és jótékonyan hatott, mert a szakma politikai hatású vadhajtásai nem fetisizálódtak. Itt azok a bibliográfiák, hogy „Mit olvasson a fejőnő”, és „Mit olvasson a bányász” nem realizálódtak.

– *Amikor ebben az épületben először jártam, akkor ez volt az olvasóterem. Az ablakok mentén olvasóasztalok, a terem végében galéria, rajta kézikönyvtár, alatta folyóiratolvasó, amolyan új mintájú teremkönyvtár van előttem, amelynek könykválasztó övezete van. Kölcsonzhely a szép- és a szakirodalomra nézvést, teremkönyvtár tekintettel az ottan történő olvasásra, és ebből következően otthonos, volt benne valami természetesen szép. Ez a berendezettség, enteriőr – ha egyáltalán ilyen volt – mikor alakult ki?*

– Az 1960-as évek második felében, amikor a könyvtár áttért a szabadpolcra.

– *Máig sem értem, miért volt a vihar a szabadpolc körül, hiszen akkor már túl vagyunk az önkiszolgáló boltok, közértek, üzletek bevezetésének időszakán?*

– Nagyon érdekes volt. Mi akkor találkoztunk ezzel az ötlettel, amikor már – gondolom – Lipták Pál megvívta a maga harcát vele és elfogadta, mert – emlékezetem szerint – úgy vezette be itt, az akkori könyvtárban, mint tény. Messze

nyúlnak ennek a gyökerei. Kislánykoromban – egy nagyon rövid kitérőt hadd tegyek – a jaminai könyvtárba jártam, az egy kicsike fiókkönyvtár volt és már korszerűnek számított, úgy 1945 után voltunk, és én ott akkor Jókainak minden művét elolvastam, azóta sem olvasok Jókait, akkor végeztem vele, nagyon élveztem, tanulás helyett is... Ebben a jaminai fiókkönyvtárban úgy kellett választani a könyvet, hogy háttal volt a könyvállvány felénk és a könyvek gerince volt látható csak az üveg mögött. Az üveg „nyitott volt”, volt rajta egy vízszintesen nyitott csík, a két üveg között volt egy kicsinyke rés, és ott az ujjammal benyúlhattam, és megnyomhattam a kiválasztott könyvet, és akkor Vereska Jani bácsi körbe ment mintegy a paraván vagy spanyolfal mögé és kihozta azokat a könyveket, amelyeket én kiválasztottam. Odajött a pulthoz, és kikölcsonőzhettem a könyveket. Ez már egy korszerűsítés eredménye volt – tessék az ablak mögötti kiadófülkés könyvkölcsönzésre gondolni – talán a szabadpolcos könyvtárhoz vezető úton tett első félszteli lépések hozták ezeket a – ma már mosolygunk rajta – groteszk megoldásokat. Az olvasó a kisujjával közlekedett a résen át a könyvek birtokában. Ennyi kitérő után: a könyvek – mint könyvtestek –, a művek közötti szabad választás, a szabadpolc bevezetése az állomány átvizsgálásával kezdődött. Mi lesz az, ami a szabadpolcra kerül – itt a művekben foglaltatott eszmei mondanivalóra tessék gondolni – mi lesz az(zal), ami nem kerül a szabadpolcra. A numerus kurrens raktár került az olvasók kézközelébe. Nem volt könnyű. Nagyon sok fizikai munkával járt. Könyvek előválogatása, a szabadpolcos könyvtári forgalom számára való felszerelése, a könyvtár szabadpolcos célú átrendezése, mind-mind rengeteg munka volt, dehát, fiatalok voltunk...

– *Emlékszel arra, mikor történt a szabadpolcos kölcsönzési rendszer bevezetése? Állítólag ez a könyvtár első volt ebben.*

– Igen. Ez biztos, hogy itt volt először. Azért nem mondom évet, mert nem tudom pontosan, hogy mikor; 1960-ban már a gyermekkönyvtár megnyitását terveztük, tehát ez előtt meg kellett ennek történnie, mert a gyermekkönyvtárban ez már – értsd szabadpolc – evidens volt.

– *A szabadpolc bevezetésével szemben mutatott ellenállásról ma már szemérmesen hallgat a szakma, de hogy volt averzió vagy ellenézés, ez is a szakmai emlékezet része. Hogy volt ez itt Békéscsabán?*

– Kinek a részéről, milyen ellenállásra gondolsz?

– *Gondolok itt egyrészt az alkalmazottak ellenszenvére. Közöttük is lehetnek olyanok, akik nem örültek az új szisztéma bevezetésének, hiszen az ilyen törekvés, az új bevezetése – közismert közhely – ellenállást szokott kiváltani.*

– Igen, igen, voltak. Várhelyi Gyuri bácsi kollégám, aki egy csudabogár volt a maga küllemében, és mindenkinél jobban ismerte a könyveket – úgy, személyesen, ahogy erről kis idővel ez előtt beszéltünk, ő ezt az erényét a szabadpolcos könyvkiválasztási rendszer angolszász mintájú bevezetése után nem tudta érvényesíteni az olvasók előtt.

– *Ő volt a könyvtár élő katalógusa?*

– Igen. Azt hiszem, saját jószántából nem gyakran húzta ki a katalógusfiókokat, ismerte az állományt és nagyon sok könyvhöz volt érdekes hozzáfűznivalója, mindez most a múlt lett, füstté válik, amikor az olvasó maga választja ki az elvinni szándékozandó könyveket. Lipták Pál részéről nem tetszést kifejező kiszólásokra nem emlékszem. Az előkészítésbe nem láttam bele, de Sallai Pista bácsi ennek

nagy mestere volt, és azok közé a ritka emberek közé tartozott, akik tudtak hatni Liptákra, akikre hallgatott.

– *Társadalompolitikai megfontolásból indokolt óvatosság emelt-e akadályokat a közkönyvtári szabad könyvkiválasztás bevezetésének terve ellen?*

– Ilyesmire konkrétan nem emlékszem, de erre nézvést volt egy kis fondorlat. Innen a jelentések nagyon műves fogalmazásban mentek el, és meglovagolták azokat az ötleteket – ma úgy mondanánk – politikai marketinget, régebben jel-szavaknak is hívták ezeket céltartalmú felhívásokat, szóval szabályosan ráültek ezekre, és így hajóztak a megszabott irányvonalon. Ebben Balogh Feri nagy mester volt, ő mindenre tudott ideológiát.

– *Az olvasók miként fogadták a korábbi szabályoknál lényegesen szabadabb hozzáférhetőség körülményeit, a hozzáférés szabadságát?*

– Mint mindent, az olvasók ezt is nagyon hamar megszokták, én úgy emlékszem, tiltakozás nem merült fel, persze, megmaradtak azok az olvasói rétegek, akik talán még ma is megvannak, ott típródnak a könyvtáros körül és várják, hogy hoz majd nekik valamit.

– *Mennyivel, mivel lett kevesebb a szabadpolc által, mint annak bevezetése előtt volt?*

– Jószorival nem lett kevesebb, mert mindaddig, amíg a szabadpolcos felület állomány befogadó képessége nem érte el a mostanit, amikor az olvasói igény ma már többnyire teljesíthető a szabadpolcra, mindaddig a könyvtárosnak úgy kellett dolgoznia, mint annak előtte, azzal a minőségi igénnyel, hogy a szabadpolcos könyvkiválasztó övezet, a belső raktár, a belső tápraktár összhangját kellett megszerveznie a szabadpolc prioritására törekvően. Nem volt könnyű a szabadpolcot az iskolai kötelező, ajánlott és házi olvasmányok, a rádió és a televízió, valamint az éppen időszerű olvasómozgalmak keltette kurrens igénynek megfeleltetni. A raktárak állománya továbbra is a gyűjtemény élő, forgalomban lévő részét képezte.

– *Ez idő tájt is voltak, de korábbi időkre vetíthetők vissza azok a közművelődési rendezvények, amelyek...*

– Tudom, mire gondolsz. Például az irodalmi hétfőkre. Nagyon szép emlékek nekem ezek a hétfők. Lehet, hogy mindent nem tudtam megfigyelni, akkor huszonégy évesen kezdő könyvtárosként, hiszen végül is az akkor ott megjelenők számomra nagy emberek voltak, már csak az ilyenkor betöltött funkcióm szerint is, ugyanis nekem jutott az a feladat, hogy a rendezvényre érkező tömegeknek a kabátját jól, biztonságban és könnyen visszakereshetően lehessen elhelyezni, és továbbá, hogy megfelelő köszöntés fogadja az érkezőket.

– *A technológiai könyvtárat hogyan olvasztotta magába és szüntette meg – mondhatni, megsemmisítette – a körzeti ill. később megyei könyvtár?*

– Igen, igen – mintegy örökségképpen Miklós atya hozta magával. Nagyon érdekes könyvek voltak ezek, különösen technikatörténeti szempontból, meg végül is lenyomat volt ez a korról, amolyan korfénykép volt nem egy állománytestben...

– *Nos, mi lett tehát a technológiai könyvtárral?*

– Nyom nélkül eltűnt, elvegyült az állományban. Az idő múltával körbenőtte, elfedte a minden oldalúan fejlett szocialista embereszmény szolgálatába álló közművelődési könyvtári sok példányos gyűjtemény gyarapítás. Az egykori techno-

lógiai könyvtár időt kiálló műveinek példányai most is ott vannak a raktárban, de a szabadpolcon is megtalálhatóak. Köztudott, hogy az ún. alkalmazott tudományok fősztályába tartozó munkák avulási ideje milyen rövid. Az 1960-as évek elején teherautó számra vitték zúzdába az olyan – korábban 50 példányban megvásárolt műveket mint például „Egy kocától kilenc malac” és hasonló tárgyú más könyveket. Azt gondolom, hogy ezek között utazott a technológiai könyvtár is.

– *Zúzdát mondtál, erről nekem eszembe jutnak az indexek. Volt találkozásod az indexeknek ezzel a zúzdának szóló változatával?*

– Indexjegyzékekkel a tiltott könyvek listája értelmében nem volt találkozásom. Én úgy emlékszem erre, hogy voltak azok a bizonyos renitens olvasók, akik szerettek volna olyan könyveket olvasni, amelyeket korábban forgattak, lapoztak, olvastak, amelyekről másoktól hallottak és, amikor a kért művet nem találtam, – valamelyik idősebb kollégához mentem, – akkor hallottam tőle: „ez, kérek szépen indexen van”. Az olvasók azonban kitartóan keresték ezeket a könyveket.

– *Tiltás miatt indexre került könyvek lajstromával nem találkoztál?*

– Nem.

– *Index-szerű jegyzékek nem voltak?*

– Voltak, voltak, de ezek fölött a jegyzékek fölött elavulás volt a jogcím.

– *Milyen volt akkor a könyvtár belső struktúrája?*

– Amikor én ide kerültem, akkor Várhelyi György volt a csoport vagy részort felelős, olyan, aki inkább a kölcsonzést felügyelte és Szabad Olgáé volt a tájékoztatás.

– *Hogy hívták ezeket a beosztásokat?*

– Csoportvezetők voltak. Volt olvasószolgálati csoportvezető, volt módszertani csoportvezető Balogh Ferenc személyében, volt állománygyarapítási csoportvezető előbb egy rövid ideig Miklós István, de aztán Kovács Mária lett végzetlen végig.

– *Mondtad volt korábban, hogy a pályán maradáshoz teljesíteni kellett egy szakmai minimumot. Mi volt a következő lépés, feltétel a felkészülési folyamatban?*

– A KMK akkoriban nagyon pezsgő életet szervezett. Így kerültem a gyermekkönyvtáros tanfolyamra, ami két éves volt, és szakdolgozatot kellett írni. Budapestre kellett járnunk. Ezt megelőzően nem kellett utaznom, nem is utaztam. Kiss Jenő, a mostani Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója pályája legelején Békéscsabán volt gyakornok, akkor már ismét Budapesten volt, és segítette a Békés megyei kollégák tájékozódását. Emlékszem, hogy az első igazi színházi élményeim Budapesthez – ehhez az időszakhoz fűződnek, 1959-ben vizsgáztam. A szakdolgozatomat Kipling: Dzsungel könyve befogadás-elemzéséről írtam, igazán kár, hogy nincs meg. Az oklevél viszont megvan.

– *Hadd térjek vissza Békéscsabára. Az ez idő tájból való könyvtár belső – szó szerinti udvari – életéhez. A szomszéd városból kerülő úton országot is járva jöttem ebbe a könyvtárba. Mondták hát nekem, hogy annak, aki ebben a könyvtárban dolgozni akar, meg kell másznia az udvaron álló fenyőfát. Nem megijesztett, hanem megnevettetett a férfierőt próbára tevő feladat, amíg meg nem láttam az épület fölött lombosodó felgallyazott fát. Valóban ilyen jó humora volt ennek a közösségnek, hogy a férfiak udvari kedvükben fára másztak, vagy amolyan teherbírás próba, vagy beavatási szertartás volt? Tényleg, hogy volt ez?*

– Nagyon családias volt itt a hangulat, és ha olyan döntés született: – akkor kis kézikocsival kimentünk a piacra görögdinnyét vásárolni, amit a pincében tároltunk, és amelyből aztán lehetett oszonnázni. Meg lehetett mászni a fenyőt is. Magam is láttam, amolyan férfivirtus volt ez. Önként, szabad elhatározással történt. A KMK 1959-ben középfokú könyvtáros tanfolyamot szervezett. Nem kellett konzultációra járni. A KMK tematikája alapján Szabad Olga foglalkozott velünk. A könyvtárossá képzésem folyamatában volt egy emeltszintű olvasószolgálati továbbképzés. Itt olyan újrabontakozó tudomány vezető képviselőivel ismerkedhettünk meg, mint a szociológia, az olvasásszociológia, lélektan. Komoly vizsgát kellett tenni. Meg kell mondanom, hogy én szerettem volna ezeket a tanulmányokat folytatni, de ezt az elképzelésemet a könyvtárvezetés nem támogatta, egyetlen tollvonással megsemmisítette.

– *1972-ben vagyunk. Nagy ugrás ez 1959 után. Hadd kérdezzek vissza az 1960-as évekre, a könyvtári szervezet változásaira, ha voltak, a szakmai előmeneteli rendszerre, az olvasói igények, szokások változásaira.*

– Az új gyermekkönyvtár 1962-ben nyílt meg, és ott a könyvtárosi helyet én kaptam meg. Két hétig éjjel-nappal ott voltam, rendeztem a könyveket. Nagyon fárasztó volt egy szabadpolcos gyermekkönyvtár kialakítása, nem voltak minták. Pakoltam ide, pakoltam oda, amíg elképzelésem szerint valóvá nem lett. Minden könyvvel – értsd fizikai hordozó – személyes ismeretségbe kerültem; a mű, az más. Nagyon szerettem a gyermekkönyvtárban dolgozni. Sok gyerek járt hozzánk és a munka is nagyon sokszínű volt. Nemcsak kölcsönzés, hanem játék, és a legkülönbélebb gyermekkönyvtári foglalkozások mind-mind részei voltak a munkánknak. Érdekes, ebben az amúgy kívülről szemlélve békés – a könyvek nem beszélnek vissza (csak a művek) – környezetben is megmutatkozott a régi és az új ellentéte. A gyermekkönyvtárak „felfedezésével” mindenféle új teóriák kezdtek kerengeni. Ilyen volt a kuckó-elmélet és a foglalkozás a könyvtárban. Most visszatekintve többre értékelem, de akkor is egyetértettem vele, – a könyvtárvezetés – Lipták Pál nagyon vigyázott arra, hogy ne váljak játszóházzá a gyermekkönyvtár. „A könyvtár maradjon könyvtár” – mondta, és átirányítottak a módszertanba, amikor Balogh Ferenc 1961–1964-ig Nagykállón volt városi könyvtár igazgató. Két évig Betkó Katalinnal voltam módszertani könyvtáros.

– *Mit gondolsz ezekről az évekről?*

– Úgy gondolom, része kellett, hogy legyen a könyvtárosi pályámnak, szerettem csinálni, megismertem a megye könyvtárait, könyvtárosait, amiből az következett, hogy éveken át mindenki ismerősként közeledett hozzám, amint én is. 1964-ben – ezt azért tudom ennyire pontosan, mert a házasságom éve – az olvasószolgálatba kerültem – könyvtártani terminológiával a felnőtt olvasószolgálatba – egy kölcsönzési kísérlet – ahogyan később nevezték – lebonyolítójaként. Ez volt az a fényképezős lyukkártyás olvasónyilvántartási kísérlet, amikor egy kamera alá kellett csúsztatni az címlapot, a könyv címlapját, a leltári számot és a lyukkártya számát. Ebből tengeri kígyó lett, nem szólvá arról, hogy a lyukkártyákat szám szerint kellett túvel rendezni, és az előhívott filmekben minden héten meg kellett nézni, milyen leltári számú könyvet nem hoztak vissza. Sokat kellett telefonálni, néha elromlott a gép. Üzembiztos technikára nem volt pénz, úgyhogy visszatértünk a numerus kurrens ill. alfabetikus tasakos-színcsíkos kölcsönzési nyilvántartási rendszerhez. Ez a kísérlet ma már a könyvtártörténet apokrif tu-

dománya, de én maradtam az olvasószolgálatban, ami eredendően nagyon, és egyre jobban érdekelt. Kell egy kis kitérőt tennem, meg kell mondanom, hogy fiatalon én eléggé, hogy ne mondjam, nagyon vonalas voltam, a szabályokhoz rettentően ragaszkodtam, szigorúan és kérlelhetetlenül, de nem durván. Ez aztán lágyult egy kicsit a korommal, és megtanultam, hogy a szabály azért van, hogy attól a megfelelő időben eltérjünk.

– *Kik voltak a munkatársaid, kollégáid az olvasószolgálati csoportban, beleértve a tájékoztatást is?*

– Akkoriban nem vált ez el olyan élesen. Osztályá már az én vezetésem alatt lett, amikor is 1973-ban kineveztek csoportvezetővé. Ez idő tájt távozott Szabad Olga a Szakszervezetek Megyei Tanácsa Központi Könyvtárához, Várhelyi György pedig igazgatóhelyettes lett és átvette a módszertani osztályt. Ekkor egy irányítás alá vonták az olvasószolgálat valamennyi munkaágát, a gyermekkönyvtári olvasószolgálatot is.

– *Kik voltak akkor a munkatársaid, minthogy akkor még nem voltatok osztály?*

– Az akkoriak közül többen máshol dolgoznak már, vagy nem dolgoznak, nyugdíjasok. Emlékszem Baukó Dórára, Lipták Ilonára. Aztán új kollégák jöttek: Szakács Rudolfné – ma már ő is aktív nyugdíjas –, Bielik Károlyné, Zsótér Margit, Timkó Istvánné. Elég nagy volt a fluktuáció. Voltak, akik ideig-óráig maradtak csak, mert nehéz szolgálat volt az olvasószolgálat: úgy időbeosztásban, mint a fizikai igénybevétel tekintetében. A könyvtárhoz emeletes raktárak tartoztak, keskeny vaslépcsőkön kellett közlekedni – megterhelő volt – teljes embert kívánt, de a legtöbben a kedvezőtlen munkaidő miatt vándoroltak el. Azok, akik maradtunk, úgy oldottuk fel a munkarendből következő hátrányokat, hogy társasági életünk egy részét behoztuk a könyvtárba. Az ismerősökkel való találkozásra alkalmas hely a könyvtár – mondtam – és a rendezvények találkoztak érdeklődési körömmel. Az osztályá szerveződés 1977-ben következett be.

– *Ezenközben azonban te újra tanultál?*

– Különféle továbbképzések voltak ezek. Tulajdonképpen én, több más kollégámmal együtt 1979-ben szereztem meg a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán a diplomámat. Diplomadolgozatom Békés megye helyismereti irodalma 1945–1978. Válogatott helyismereti bibliográfia volt. Köteles Lajos akkor Békés megye Tudományos – Koordinációs Szakbizottsága titkára, javasolta kiadásra, amit Lisztes László, a Kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár akkori igazgatója, elvállalva a konzulensi és lektori teendőket, támogatót. A kész bibliográfiát Péter László, aki a szegedi Somogyi-könyvtárban helyismereti kutató, irodalomtörténész ismertette. Kifogásai ellenére is vállalom ezt a bibliográfiámat, jóllehet soha nem törekedtem sem publikációs tevékenység, sem önálló kiadványok általi ismertségre, mindig megelégedtem azzal, hogy segíthetek azoknak, akik ilyesmire termettek. Ma is úgy gondolom, a könyvtáros munkája az, hogy az olvasóhoz, használóhoz eljuttassa, amit kér.

– *Igen. A könyvtáros munkája valóban ez, de a könyvtárosok között a könyvtárossal szemben is van felelőssége a könyvtárosnak. Ez mikor kezdődött?*

– Ez visszanyúlik a módszertanosi létemhez, amikor is minden évben a továbbképzéseken nekem alkalmam volt előadást tartanom. Összefoglalót adni a legújabb irodalomról, melynek következtében töretlen, eleven volt a kapcsolatom a vidéki könyvtárosokkal. A könyvtáros egyesület keretei között is volt mód-

szertani képzés. A tájékoztatás minden fázisát, és minden szakágra kiterjedő teendőjét mindig más városi könyvtárban dolgoztuk fel. Ezzel párhuzamosan összeállítottuk azokat az irányadó jegyzékeket, amelyek a kézikönyvek a „B”-típusú könyvtárakban aktualizálása volt. Ez akkor kezdődött, amikor a könyvtár ideiglenes kölcsönző szolgálata megnyílt, ettől kezdve nekünk nagyon sok, amolyan járulékos feladat jutott. Sor került például az iskolai könyvtárak módszertani gondozására és technikai segítségére. Ez időtől fogva ritkábban tudtam találkozni az olvasókkal, és ritkábban tudtam odaülni a folyamatos manuális munkához. Ekkor volt ez a továbbképzési sorozat is.

– *Az ideiglenes kölcsönzőhelyen való tartózkodást hogyan éltétek meg?*

– Rengeteg fizikai munkával. Ez az, ami olyan árnyékként merül fel, hogy minden a mi feladatunk volt: a csomagolás, a szállítás. Ma is büszke vagyok arra, hogy sikerült úgy elcsomagolni, hogy volt olyan nyilvántartásunk az elcsomagolt állományról, hogy egyes fontos műveket kérésre ki tudtunk keresni. Nagyon sok munka volt mögötte. Hét helyen raktároztuk el az állományt sorszámozott rekeszekben. Minden rekesz tartalmáról jegyzéket készítettünk. Abban az időben gyakorta szóltak, hogy fontos személynek, jeles X. Y.-nak különleges kérése van. Ilyen esetben vettük a bekecsét és általmentünk a legnagyobb raktárba. Ott nyolc rekesz volt egymáson (rekeszen, hogy a későbbi korok is értsék: zöldséges rekeszt tessék érteni, amelynek külmérete 35 x 45 cm volt, könyvekkel rakottan lehetett olyan 45-55 kiló). Amikor szóltak, nem áttalottuk odamenni és a rekeszeket leemelgettük, hogy hozzáférjünk a kért műhöz, kikerestük és visszaállítottuk a rekeszek rendjét. Azokat a kollégáimat, akik ezt végigcsinálták, én nagyon tiszteltem, mert akkor megszökhettek volna – volt is, aki nem maradt. Fontos kitétel az említettekkel összefüggésben, hogy az új könyvtárápület alapkövetelményének időpontját követő évtől kezdődően felfejlődött az állománygyarapítás, tehát a gyarapítók már gondolhattak az új könyvtárra, amit vásároltak, megemelt példányban vették, amit úgy kellett raktározni, hogy hozzáférhető legyen.

– *Eddig nem gondoltam így végig, de most úgy érzem, egy elköltözés, pláne rosszabb körülmények közé – mindig szomorúbb esemény, mint a beköltözés. Nekem már csak a beköltözés maradt.*

– Hát, igen. De sok részed volt benne Baukó Jánossal, Soós Karcsival, Székely Jancsival együtt. Emlékszem, amikor ott, a teherautón télvíz idején vég nélkül raktatok a könyvekkel teli rekeszeket.

– *Jól mondd. Vég nélkül raktuk a rekeszeket. Ti pedig megtaláltátok az elejét?*

– Igen. Mi fogadtuk a könyvekkel telt rekeszeket.

– *Mennyire működött a szisztematikus kiköltözés és raktározás a beköltözéskor?*

– Meg kell mondanom, hogy nem működött, az én tapasztalataim szerint nem. Más lett a térkiképzés, mint az az elképzelés, ami az állomány elcsomagolásakor volt. Az történt, ami lenni szokott: olyanok gondolták el az első változatot, akik másféle könyvtárat ismertek, mint ami megvalósult. Sok „harc” volt.

– *Csak részben kaptam választ a kérdésemre, arra gondoltam ugyanis, hogy amikor fölszámolódtak a raktárak és 1984–1985 télfordulóján átkerült az állomány az új és régi épületbe és fölkerült az új könyvtár új állványaira, akkor hogyan működött a kihelyezéskor elgondolt és alkalmazott szisztéma?*

– A kiköltözés a meglévő állománytestek határait tükrözte. Ezen belül a rekesz jelzete (től-ig) elvezetett a szakcsoportszámhoz és a mű Cutter-jelzetéhez.

Lehetett polcfolyóméterekben gondolkodni, és a rendelkezésre álló felület ismeretében lehetett számításokat végezni, ennek ellenére nagyon sokat kellett pakolni.

– Több, új szakmai kezdeményezés vált országosan követendővé, melyet ebben a könyvtárban gondoltak el és valósítottak meg. Ezek egyike volt a számítógépes kölcsönző nyilvántartási rendszer bevezetése.

– Igen. Erre én úgy emlékszem, hogy megnyílt a könyvtár 1985. augusztus 20-án, és felállítottuk a tasakos-színcsíkos kölcsönzési rendszert, de januártól már szóba került a számítógépes kölcsönzési nyilvántartásra történő áttérés. Ez egy ideig párhuzamosan történt kis kapacitású gépen és 5 hajlékony lemezen, a tasakos eszköz kialakította háttérrel.

– Kiss Jenő, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója írja, hogy a Békés Megyei Könyvtár sok mindenben első volt. Nem volt első a családi könyvtári modell bevezetésében, hiszen az már a főváros fiókkönyvtári hálózatának akkor még vitatott, de lényegében elfogadott kísérletében mindennapi valóság lett. Nem lehattunk tehát elsők, de elfogadtuk az állomány hozzáférhetőségének új rendjén alapuló elvet, ha nem is egészen a családi könyvtári eszmény szerint, de megyei könyvtári méretekben először itt próbáltatott ki: – „az eddig a könyvtárosoké volt a könyvtár, legyen most már az olvasóké is” – gondolat. Így lettünk a szakma akkori – így érvényes – terminus technicusával szólva kétfedeles témacsoportos könyvtár. Hogyan fogadták ezt?

– Nehezen tudtuk elfogadni, mert Lipták Pál ebben is kategorikus volt. Ő jelölte ki a témacsoportokat, hozzá kell tennem, nagyon jókor. Nem Lipták Pálon múltott, hogy a könyvkiadás az ő igényeire nem volt tekintettel. Volt ilyen témacsoport, mint a régiségek. Kérdezem: a kétfedeles könyvtári modellben hány művet lehet ehhez hozzárendelni. Ilyen módon aztán új témacsoportok kellettnek, az eredetileg szakrészleg befolyásolta statikus koncepciót át kellett dolgozni és

az új elképzelést védeni kellett. Így értem én, hogy sok harc volt. A végeredmény – látod – nem rossz, működik; az életképes témák virulnak, az érdektelenek helyére az olvasói igény készletet gondolkodásra, állományelemzésre, amely a könyvtáros számára is kihívás.

– 1986 nemcsak a kölcsönzési nyilvántartás gépesített rendjének bevezetése volt, hanem a könyvtári szervezet strukturális átalakítását is hozta. Először a gyermekkönyvtár vált le az olvasószolgálati osztályról, majd a feldolgozóosztályból kitagolódott könyvtári személyzettel létrejött – hagyományos terminológiával szólva – a zenei részleg. Hogyan éltétek ezt meg?

– Jó volt, és szükséges is, mert én éreztem, engem az érdeklődésem felkészültségem, szakmai tapasztalatom a felnőtt olvasókhoz kötött. Ha valamiben igazán hiányosak az ismereteim, az a zene. Ma is ösztönös zenehallgató vagyok. Legfőbb ideje volt, hogy oda olyan személy kerüljön, aki saját érdeklődésével találkozva, és sok éves állománygyarapítási gyakorlatával megtámogatott feladatként tudja vállalni, és ellátni a zenei könyvtári szolgáltatásokat. A gyermekkönyvtárnál ugyanez volt a helyzet: felügyelni tudtam, de a 8-dik órában már nem fért el minden, így is ezerféle dologgal kellett foglalkoznom: állománytestek kialakítása, témacsoportosítás; a tájékoztatás metodikáját is újra kellett gondolnunk, és a számítástechnika fokozatos beléptetése idő- és figyelemigényes munka volt.

A legjobb időben döntött úgy a könyvtárvezetés, hogy egy személy nem tudja átlátni, felelősen követni az egyre differenciálódó, sok ágúvá vált könyvtári olvasószolgálati tevékenységet.

– Közeledünk a mához. Kitüntetéseidről kérdezlek. Voltak-e számosak?

– Akadtak, akadtak...

– Egy dolog folyamatosan és változatlanul foglalkoztat. Milyen érzés egy munkahelyen ugyanannak a hivatásnak szentelődni, és azt így teljesíteni; egész emberként. Volt-e olyan, érzel-e olyat valahol, hogy mást kellett volna csinálni, ki kellett volna szállni ebből a kerékből?

– Nem. Nem érzek ilyet. Úgy érzem, ha kiszálltam volna is, csak könyvtárban folytatom. Érdekel, – ha lenne időm – a textil és a vele való munka; nagyon sajnálom, hogy nem tanultam meg autót vezetni; roppant hiánynak és tévedésnek érzem – akár a szolgálat ellátásának rovására is, – hogy nem tanultam nyelveket. A műveltségemben a zene az a terület, amelyik homályosabb – és ez nem képzavar –, mert egy tájékoztató könyvtáros nagyon sokat tud, tudhat valamiről, és ezen kívül is sok-sok mindent tud, – de igazán azt az egyet tudja, vagy semmit sem tud. Jobbára az olvasók érdeklődése irányítja saját érdeklődését is. Ennek nagyon sok szépsége és útvesztője van...

Most, hogy kérdezel, úgy érzem, hogy mindig azt csináltam, amit szerettem. Nem, nem vagyok elégedett sem a sorssal, hogy lám, mit adott nekem, sem magammal, hogy mit tudtam megvalósítani, de azért valahol az nagyon jó, hogy én mindig csak este éreztem: ó, de nagyon fáradt vagyok, és soha nem néztem, hogy mikor lesz már négy óra, – szóval mikor lesz már a munkaidő vége.

Amit egy kicsit másképp csinálnék? – Lehet, hogy egy kicsit merev voltam a kollégáimhoz. Ezt most látom. Lehet, hogy egy kicsit szigorú voltam, de mentésemre, hogy önmagamhoz is. Nem szerettem, ha késtek. Nem szerettem, ha ettek a pultnál szolgálat közben, és hasonlókat, amit mindig szóvá tettem – termé-

szetesen a legtapintatosabb módon –, de lehet, hogy volt, akiknek pont olyankor szóltam, amikor neki nagy bánata volt, és azt nem kérdeztem meg, hanem csak mondtam a magamét.

Végül is megtehettem azt, amit akartam. Terveimet, elképzeléseimet megvalósíthattam. Az nagyon jó volt, hogy a könyvtárvezetés – Lipták Pál és Ambrus Zoltán is – erre lehetőséget adott.

– *Mi van most? Még mindig könyvtárban?*

– Nem, nem könyvtárban. Most nagyon érdekes feladatomban van. Egy lapszerkesztőségben dolgozom. Számítógépes tartalmi feltárást végzek és fotóarchívumot építek, és már van egy 12 000 tételes adatbázisom. Sőt még az az öröm ért, hogy magam tervezhettem meg a rendszert. Most egy dologgal foglalkozhatok, amit osztályvezetőként soha nem tehettem, mert mindig ezeregy dologgal kellett törődnöm, utánajárnom, számontartanom.

– *Egyéni életedről nem kérdezek. Tudom, hogy boldog házasságban élsz.*

– Hazudnék, ha ezt elvitatnám. Természetesen az sem igaz, hogy mindig konfliktusmentes volt, ami rendszerint a munkabeosztásból támadt, ami időnként eléggé bonyolult családi egyeztetéseket kívánt meg. Gondolj csak a gyermeknevelés és az esti ügyeletek nehezen összetársítható voltára.

– *Ilike, nincs több kérdésem. Köszönöm a beszélgetést.*

Csobai László

Megalkuvások egy gyűjtemény számítógépes feldolgozásában

Előljáróban sietve leszögezem, hogy előadásom **nem** konkrét hozzájárulás a régi könyvek számítógépes feldolgozásának módszeréhez. A problémát lényegesen távolabbról vagyok kénytelen megközelíteni.

A konferencia címében a „XVI–XVIII. századi könyvek számítógépes feldolgozása” megfogalmazás szerepel, tehát egyes, csupán a koruk miatt kiemelten kezelt kötetek csoportjának számítógépes feldolgozásának problémáit jelzi.

Feltételezem, hogy azon műhelyek, amelyek a régi könyvek számítógépes feldolgozása terén komoly elméleti és gyakorlati eredményeket és sikereket értek el, **újonnan** (talán most először) feltárt könyvtári anyagokon szereztek

tapasztalataikat. Gondolok itt a könyvtárba bekerült hagyatékokra; sommásan nyilvántartott, de tulajdonképpen rendszerezetlen állományrészekre; vagy kisebb könyvtárakból egy központi könyvtárba került egyes régi kötetekre, amelyeket külön kezelve, gyűjtögetve kialakult egy 'régikönyvek tára', amely egy bizonyos nagyságrendet elérve, külön-gyűjteményként, megérett a feldolgozásra. Az ilyen gyűjteményrészek köteteit koruk, az 1801 előtti nyomtatás ténye rendeli egymás mellé, ez a fő rendező elv, a könyvek tartalma másodlagos.

El nem vitatva ezen műhelyek úttörő szerepét a számítógépes feldolgozás terén, úgy érzem, más módon